

Küreselleşmenin Doğa ve Kültür Varlıkları Üzerinde Etkisi

Yüksel, Gögebakan¹

Özet

Küreselleşme; kavram olarak onun bir zorunluluk ve bütün insanlık için faydaları dokunan bir yapılaşma olduğunu savunanlar ile; insanlığın gelişimini olumsuz yönde etkilediğini, insanlık adına bir çok değer kaybının yaşanmasına vesile olduğunu, dünya üzerindeki çeşitliliği yok ettiğini, gerçekte kapitalizmin, ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanmasını, uluslararası sermayenin yer yüzündeki egemenliğinin güçlendirilmesi anlamına geldiğini savunanlar arasında kıyasıya tartışılmaktadır. Kültürel küreselleşme dünyada yaşanan farklı kültürlerin homojenleşmesini, birbirine yaklaşmasını sağlarken, çoğunun da ortadan kalkmasını doğurmuştur. Küresel kültürle yerellik ortadan kalkmaya başlamış, dünya tek tip bir kültüre doğru yol almıştır. Malını her ülkede aynı anlayışla pazarlayan çok uluslu şirketler her ülkeye aynı yemek, giyim, eğlence, kısacası aynı kültür ürününü satmaktadır. Kültürün küreselleşmesi aslında ekonominin küreselleşmesinden ayrı düşünülemez. Dünyada yaşayan insanlar aynı yemeği yiyor, aynı kıyafet şeklini ve hatta aynı yerde üretilen aynı marka giysiler giyiyor, aynı medya araçlarını kullanarak aynı yıldızları izliyor. Dünyanın bir köşesinden diğer ucuna kadar insanlar tarafından aynı semboller benimseniyor, aynı idollere inanılıyor, aynı örnekler kullanılıyor. Yaşanan bu aynılık dünya üzerindeki doğal ve kültürel değerlerin de birer birer ortadan kalkmasına zemin hazırlıyor. Dünyanın en güzel doğal alanları, milli parkları, santrallerle ve turizm adına yapılan düzenlemelerle yok edilmektedir. Aynı şekilde özge kültürler yoğun medya baskısının altında can çekişirken, kendini bir şekilde kurtaranlar da turizm getirisi uğruna kafese konulmuş bir yaban kuşu gibi seyircilerini memnun etmeye çalışırken diğer taraftan da neslinin tükenmesine engel olamamaktadır.

Bu çalışmada dünya üzerinde her alanda etkisini gittikçe artıran küreselleşmenin iktisadi boyutuna yer verilmiş, ortaya çıkan bu iktisadi yapının kültürler, kültür mirası/varlıkları ve doğal çevre üzerindeki etkisine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Tekkültürlülük, Kültürel Çeşitlilik, Doğa

The Effect of Globalization on Natural and Cultural Assets

Abstract

¹Yrd.Doç.Dr.İnönü Üniversitesi,Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, yuksel.gogebakan@inonu.edu.tr

Globalization is matter of ruthless discussion between those who defend that it is a necessity and a constitution with benefits for the entire mankind and those who defend that it affects the development of the mankind adversely, causes many losses from the worth of mankind, uproots diversity in the world, and actually means the dominance of the capitalism around the world as a common life style and empowerment of the preeminence of the international capital around the world. While cultural globalization helps homogenization and resemblance of the different cultures, it has also caused many to disappear. With the cultural globalization, locality began to vanish and the world has headed towards a cultural uniformity. The multinational firms, which market their goods to every country with the same understanding, have sold the same food, garment and entertainment products, i.e. cultural products, to every country. Actually, cultural globalization cannot be separated from economical globalization. People around the world eat the same food, wear in the same way and even the same trade mark produced in the same factory, watch the same celebrities by means of the same media. People around the world adopt the same symbols, adore the same idols, and use the same examples. This current sameness paves the way to the disappearance of the natural and global assets on the earth one by one. The power plants and the arrangements in the name of tourism have been destroying the world's most beautiful natural sites and natural parks. Similarly, the rare cultures are in the death agony under the massive media pressure, while those able to survive somehow are struggling to please the visitors like a wild bird in the zoo cage for commercial benefits, still unable to resist to their extinction.

In this study, the financial aspect of globalization, which increasingly affects every field around the world, are handled, and the effects of this financial structure on cultures, cultural heritages/assets, and natural environment are examined.

Keywords : Klobalization, Mono-culture, Cultural Diversity, Nature

1.GİRİŞ

Son zamanlarda dünya üzerinde birçok alanda büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişikliklerin en önemlileri elbette çevre ve kültür alanında kendini göstermektedir. Çevre sorunlarının yaratmış olduğu tahribatlar, savaşların ortaya çıkarmış olduğu ekolojik felaketler, tehlikeli atıkların atıldığı tehlikeli sular, tehlikeli kimyasal ilaçların kullanılması, bacalarından insanlığa zehir pompalayan fabrikaların kurumunda yaşanan artışlar, dünyanın kısa vadede ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacağıının göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Mayıs 2010'da Meksika Körfezi'nde bulunan petrol platformundaki patlama sonrasında yaşanan çevre felaketi etkisini hala göstermektedir. Yaşanan bu felaket 1989 yılında Alaska'da meydana gelen Exxon Valdez faciasından bu yana, Amerika'daki en büyük çevre felaketi olarak nitelendiriliyor. Dünya üzerinde yaşayan hemen hemen herkesi etkisi altına alan çevre

bozulması, kendini insanlar, tabiat ve hayvanlar üzerinde yoğun bir şekilde göstermektedir. Yaşanan bu olumsuz yapılanma elbette kültürel alana da taşmaktadır.

Meydana gelen bu değişimlerin en önemli nedenlerinden bir tanesi olarak, günümüzde en çok kullanılan kavramlardan birisi olan,“Küreselleşme” gösterilmektedir. Küreselleşme olgusu, son yıllarda üzerinde en çok tartışılan konularından birisidir. Kavram o kadar geniş bir alanı kaplamakta ki, yaklaşımlardaki çeşitlilik kendini hemen göstermektedir.

1.1.Küreselleşmenin Ortaya Çıkışı

Kavram dünya üzerinde ilk defa haberleşme uydusunun uzaya fırlatıldığı 1964 yılında Kanadalı sosyoloji profesörü Marshall McLuhan tarafından kullanılmıştır. (Şu anda bu türden uzayda 3000’den fazla uydu bulunmaktadır) Neil Armstrong’un yeryüzüne uzaydan bir bütün olarak bakması kavramın ortaya çıkışına ön ayak olmuştur. Her ne kadar kavramın adı yeni konulmuş olsa da küreselleşme denilen olgu, eski bir süreci tarif eden yeni bir sözcük olarak düşünülmüştür.

Küreselleşme kavramı İngilizce’de global karşılığında kullanılmakta olup bütünleşme sürecini çağrıştıran bir anlamda kullanılmaktadır. Bu da kavramın olumlu yönde tanımlanmasında etkili olmaktadır. Nitekim bu olumlu yönünü ele alan Le Nouveau Petit Robert (1993) insanları kucaklayan “evrenselleşmeyi” toplumların siyasasında birlik oluşturmayı amaçlayan bir doktrin olarak tanımlanmaktadır (Kiper, 2004: 6).

Kavramın içini dolduran yaklaşımların, ne zaman başladığına yönelik yaklaşımlar oldukça çeşitlilik göstermekte olup, bunu, neolitik döneme kadar götürenler bile çıkmaktadır. Ancak asıl tohumlarının aslen beş yüz yıl önce atıldığı genel kabuller arasındadır. Avrupa’da sömürgecilik dönemiyle beraber küresel ekonominin bütünleşmeye başlaması, kavramın adının konulmaya başladığı dönem olarak düşünülebilir. Fakat bu süreç son çeyrek yüzyılda bilgisayar teknolojisindeki patlama, ticari engellerin kaldırılması ve çok uluslu şirketlerin politik ve ekonomik güçlerinin artmasıyla hız kazanmıştır. Avrupa’nın içinde bulunduğu karamsarlığın sonucu olarak adeta bir maceraya atılmak gayesi ile okyanusa kürek çeken Kolomb ve adamlarının, San Salvador’a çıktıktan sonra, oradaki yerli halk tarafından dostça karşılandığı, her türlü yardım gördüğü tatlı su ve yiyecek yardımında bulunulduğu; ancak Avrupalı kaşiflerin (!) aynı insancıl tavrı göstermedikleri, yerli halkın büyük bir çoğunluğunu öldürdükleri ya da köleleştirdikleri bilinmektedir. Küreselleşme denilen yapı daha o zaman, kültürler arasında masum bir alışverişten, vahşi bir servet ve iktidar mücadelesine dönüşmüştür. Oldukça kısa bir süre içerisinde Avrupalı yerleşimciler, karşı taraftan çok güçlü

bir direniş görmedikleri için kuzey ve güneye doğru uzanan toprakların çoğunu sömürgeleştirdiler. İşte bu yaşananlar, 450 yıllık Avrupa sömürgeciliğine kapıyı açan bir dönüm noktası olmasının yanında, her şeyin maddi kazançla değerlendirildiği ve insanların o gaye ile sömürüldüğü kapitalizmin de filizlenmeye başladığı uzun bir dönemin başlangıcı oldu. Günümüz küresel ekonomisinin temellerini atan işte bu yüzyıllar ve süren sömürgecilik çağıydı. Latin Amerika'dan Avrupa'ya 1600–1800 yılları arasında aşırı miktarda servet, değerli madenler, zengin hammadde, sanayi devrimini finanse eden ana kaynak aktarıldı. Avrupa devletlerinin yüzyıllar boyunca işgal ettikleri bu toprakları sömürmeleri sonrasında, küresel ticaret hızla genişledi ve bunun sonucu olarak iktisadi, askeri, siyasi, bilimsel-teknolojik ve her alanda Avrupa ile diğer dünya bölgeleri arasında, günümüzde had safhaya çıkan adil olmayan dağılım ortaya çıkmıştır. Avrupa kıtasına Kanada'dan kürk, kereste ve balık; Afrika'dan kahve, şeker, et, altın ve gümüş; Asya'dan afyon, çay ve baharat taşınıyordu. Dünyanın bütün zenginlikleri Avrupa kıtasına akıyordu. Öyle ki sömürgeye giden gemilerin ambarları, sadece sanayi malları ile değil aynı zamanda yerleşimcilerle doluydu. Geri dönen yelkenli gemiler ise kahve, Hindistan cevizi ve kakao taşıyordu. 1860 ve 1870'lerde Avrupa devletleri her şeyi tamamen kendi çıkarlarına çevirmişler ve dünya ticareti batılılar lehine büyük bir patlama yapmıştı (Ellwood, 2002: 16).

1.2.Küreselleşmenin İktisadi Yapısı

Küreselleşme kimilerine göre ulusal sınırları aşan küresel ortaklıklar ve işbirliklerinin artışı, kimine göre toplu iletişim araçları ve özellikle elektronik iletişim (internet) olanağı ile ivme kazanan kültürel ve sosyal bütünleşme sürecidir. Ancak özellikle çok ortaklı şirketlerin işin içerisine girmesiyle, ekonomik yönü her şeyin önüne çıkan küreselleşme, yaşandığı süreçte, uluslararası sermaye, mal ve hizmet akışlarından dolayı kazançtan daha fazla pay kapabilme telaşı içine giren bireyler yetişmesine imkan vermiş, kentler ve kentlerde yaşayan bireyler, yaşanan çevreyi bir üretim merkezinden çıkararak bir tüketim merkezi haline getirmişlerdir. Devlet seviyesinin altında ve üstünde entegrasyonlar ve oluşumlar söz konusu olmuş, ulus devletler yerine, yarışan kentler düşüncesi ön plana çıkmıştır (Kiper, 2004: 6). Dünya ticareti, dünya milli gelirinden daha hızlı artmaktadır. Bunun sonucunda da dünya kentleri arasında kapitalist bir yarış başlamıştır. Bu yarış sonrasında kentlerdeki doğal, tarihi–kültürel değerlerin daha hızlı bir şekilde yitirilmesine imkan hazırlanmıştır. Mekanla ilgili mesafelerin önemi azalmakta, dünya devletleri arasındaki sınırlar anlamsız hale gelmektedir. Coğrafi sınırlar artık devletleri birbirinden ayırmamaktadır. Uluslararası mali piyasalarda birbirine bağlanma mevcut olup, kabul gören tek ekonomik sistem serbest piyasa

ekonomisidir. Serbest piyasa ekonomisinin en önemli yönü ise yabancı yatırımların artmasıdır.

Çok uluslu ya da ulus ötesi şirketler, dünya siyasetini belirleyen aktörlerden birisi haline gelmiştir. Dünya ekonomisinin nabzını bu şirketler tutmakta ve sermaye kolayca ülke dışına çıkmaktadır. Bütün bunların sonucunda sosyal ve kültürel tek tipleşme süreci yaşanmakta, ülkeler, sosyal gruplar ve fertler arasında iletişim, etkileşim ve karşılıklı bağımlılığın yoğunluk ve kapsamı artmaktadır (Koçdemir, 2002: 148). Kamu hizmetlerinin kamu kuruluşlarınca yerine getirilme anlayışı ortadan kalkmış, onun yerini hızlı bir şekilde özelleştirme almıştır. Geleneksel kamu anlayışının yerini, bireylerin, özel girişimcinin, sermaye sahiplerinin çıkarlarının toplamından oluşan yeni bir kamu yararı anlayışı almıştır. Kamunun ekonomik ve sosyal yaşamdaki etkinliğinin azalması sonrasında, oluşan bu boşluğu dolduran küresel sermaye kentsel çevredeki eşitsizlik ve adaletsizlikleri alabildiğince artırıcı etkiler yapmıştır (Keleş, 2002: 54). Bernard Gerbier'e göre küreselleşme esas olarak dünyanın Amerikanlaşmasıdır. Sermayenin nispi uluslararası hareketliliği ile emeğin nispi uluslararası hareketsizliği arasındaki çelişki, kavramın sınırını işaret etmektedir. Dünyanın tümünü, ürünleri için hep daha geniş pazar haline getirerek ele geçiren burjuvazinin, dünya pazarını sömürmesi aracılığıyla ülkelerin üretim ve tüketimlerini kozmopolit hale getirmesi, küreselleşmenin çıkış nedenlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir (Uzunidis – Boutillier, 1999: 153). Küreselleşme, bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan yeni gelişmeler sonrasında dünyanın küçüldüğü, gelişen teknolojik imkanlarla sermaye, bilgi, mal ve hizmetlerin dünyanın bir bölgesinden diğer bölgesine çok daha kolay bir şekilde akması olarak da değerlendirilmektedir. Bunun devamında dünya genelinde aynı tarz yaşam, aynı tarz konuşma, aynı tarz eğlenme, aynı tarz giyinmenin kabul görmesi, dünya üzerindeki çeşitliliğin ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

Özellikle büyük şirketlerin gözünü bürüyen aşırı kazanç hırsı başka topluluklara ait değerlerin acımasız bir şekilde sömürülmesine imkan hazırlamaktadır. Bu sömürüyü engellemeye çalışan yüz binler ya da milyonlar çeşitli bahaneler uydurularak katledilmektedir. Her şey çok uluslu şirketlerin daha fazla kazanç sağlaması için tasarlanmaktadır. Bu uğurda dünyanın fauna ve florası da üzerine düşen nasibi almaktadır. Özellikle çıkarılan savaşlar sonrasında (daha fazla silah satıp daha fazla kar etmek adına) birçok hayvan türü ve doğal ortam yok edilmektedir.

Çuş'ların bulunduğu ülkeler, daha fazla gelir elde edebilmek ve dolayısıyla daha fazla silah satabilmek için kardeşi kardeşe kırdırmaktadır. Nitekim milyonlarca insan açlıktan

kırılırken, dünyanın yıllık silahlanmaya ayırdığı pay 1000 milyar doların üzerindedir. ABD'nin yılda silaha ayırmış olduğu para senelik 500 milyar doların üzerindedir (2011 yılında ABD'nin savunmaya ayırdığı pay 708 milyar dolardır). Bu oran dünyadaki tüm askeri harcamaların yüzde 40'a yakınıni teşkil etmektedir. En fazla harcama yapan ABD'yi, 50 milyar dolar ile Rusya, 45 milyar dolar ile Fransa, 40 milyar dolar ile Japonya ve yine 40 milyar dolarla İngiltere, 35 milyar dolarla Almanya, 30 milyar dolarla Çin, 30 milyar dolarla Suudi Arabistan, 30 milyar dolarla İtalya, 20 milyar dolarla Brezilya, 15 milyar dolarla Hindistan ve Güney Kore ve 12 milyar dolarla İsrail takip etmektedir. Dünya, yemeden içmeden daha fazla nasıl silah alırımın hesabını yapmaktadır (Paker, 2010)

Yaşanan gelişmelere (silah satışının artırılabilmesi için husumetlerin yaratılması) paralel olarak silahlanmada artış hızla devam etmektedir. Bu artış Afrika'da yüzde 35, Orta ve Doğu Avrupa'da yüzde 30, Güney Asya'da yüzde 30 ve Orta Doğu'da yüzde 30 civarındadır. Dünyada silahlanmaya ayrılan 1000 milyar dolarlık harcamanın yüzde 30'u ile, dünyadaki açlık, içme suyu, barınma, sağlık ve eğitim sorunlarını çözmek mümkündür. UNICEF raporlarına göre dünyada her yıl 8-10 bin çocuk, toplanmayan mayınlar yüzünden ölüyor ya da sakat kalıyor. Hal böyle iken hali hazırda dünyada toplanmamış 100 milyonun üzerinde mayın bulunmaktadır. (Paker, 2010).

Artık canlı türlerinin dünya üzerindeki dağılımlarında da farklılıklar yaşanmakta olup, bu da var olan ekolojik dengeyi alt üst etmektedir. Küreselleşmenin de bir sonucu olarak ortaya çıkan savaşların meydana getirdiği doğa katliamına aşağıdaki paragraf güzel bir örnek teşkil etmektedir:

İslamabat'a 10 dakika mesafedeki Rawal Gölü kıyısında, dürbünüyle göle bakıp, "Kaz kafalı kuşlar nerelerdesiniz?" diye söylenen Pakistanlı doğa bilimci Masoud Anwar şaşkındır. Her yıl düzenli olarak on binlerce kaz, ördek ve farklı türden su kuşunu gözlediği ve saydığı gölün, haftalardır boş olması anlaşılır gibi değildir. Nasıl olur da kuşlar yılların alışkınılığını birdenbire değiştirip göç yolları üzerindeki bu önemli istasyonu pas geçerler? Bir süre sonra, kaz kafalılığın kuşlardan kaynaklanmadığı ortaya çıkar, zira Pakistan'ın neredeyse tüm gölleri "kuşsuzluk" hastalığına yakalanmıştır. Pakistanlı doğa bilimcilere göre bunun tek nedeni, Afgan savaşında kuşların beslendikleri ve barındıkları sulak alanların bombalanmasıdır. Bir de buna uçaklar ve yoğun bombardıman nedeniyle hayvanların ürkmeleri ve göç yollarını değiştirmeleri eklenince, kuşlar Pakistan'a veda ederler. Afganistan üzerinden gelip Pakistan'da kışlayan Sibirya turnaları, zaten her geçen gün sayıları azalırken, bir de bu savaş yüzünden yok olma sınırına geldiler. WWF Pakistan'dan Asheik Ahmed Khan diyor ki,

"Geçen yıllarda avcılar 50'yi aşkın turna sürüleri görmeye alıştılar, oysa bu yıl en çok üç grup görüldü. Üstelik görülen gruplar da eski yıllara göre çok küçüktü." (Demircan, 2010).

Tıpkı biyolojik çeşitliliğin insan tarafından, insanın aleyhine azaltılmasının tehlikeli olması gibi, insanın doğaya karşı yaklaşımındaki yerini küresel ticari kuruluşlar almakta ve kendi çıkarları doğrultusunda kültürel çeşitliliğin yok olmasına neden olmaktadır. Kültürel çeşitliliğin yaratılmasını sağlayan gruplar ekonomi, sosyal ve siyasal etkenler altında kimliklerini kaybetmekte ve böylece kültürel çeşitliliğin en zengin alanı olan somut olmayan yaratmalar kaybolmaktadır. Her geçen gün pek çok sözlü halk yaratması küresel olana yenik düşüp kaybolmaktadır (Ekinci, 2004: 61). Küreselleşme, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlanır. Ulus üstü bu durum, insanların, fikirlerin, ekonomik etkinliklerin, sermaye-mal ve hizmetlerin belirli bir coğrafi mekana ve o mekanın yerleşik kurallarına bağımlılığın giderek daha da azalması durumunu anlatır. Özünde ekonomik ya da paylaşım ağırlıklı bir sorunsalın, bir tür sömürgeleştirme düzeninin daha örgütlü ve yaygın bir biçimi olarak küreselleşme, bazı çevreler tarafından emperyalizmin yerini alan bir yapı olarak görülmektedir.

Ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, çevre sorunlarından toplumsal yaşama, her alandaki değişimi anlatabilmek için kullanılan küreselleşme kavramı; iyi ya da kötü ortak yönü farklı ulusların piyasalarının bütünleştirilmesi sürecini sağlamaktadır. Oluşan bu süreçte, uluslararası ticaret ilişkilerinde hızlı artış ve giderek bu ilişkilerin tüm dünyayı kapsayacak şekilde genişlemesi hedeflenmektedir. Kavramın anlamında bütünleştirme ve birlikten söz edilmektedir; ancak karşıt çevrelere göre o birlik, sermaye ve mal akımları ile dünya piyasalarının birliğidir. Uluslararası sermayenin en üst düzeydeki dolaşımı için insanlar, onların çevreleri ve kentleri vs. tek bir sistem içine konmaya çalışılmaktadır. Küreselleşme sayesinde sosyal refah devletinin içi boşaltılmakta, kamu kuruluşlar şirket mantığı ile yönetilmekte, yurttaş kavramı yerini birey-müşteri kavramına, kamu hizmeti anlayışı ise yerini serbest piyasa hizmetine bırakmaktadır (Kiper, 2004: 66). Bazı çevrelerce küreselleşme, kapitalizmin ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması ve bütün dünyayı egemenliği altına alması, ya da kapitalizmin başta ekonomik olmak üzere ideolojik, yönetsel ve kültürel açıdan dünyayı kuşatma altına almasının diğer bir adı olarak tarif edilmektedir.

Uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki engellerin giderilmesine yönelik bir süreç olarak, sermayenin akışkanlığını rahatlatılabilmek ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak için, kentsel ve çevresel değerlerin göz ardı edilebilmesi de küreselleşmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Nitekim sermaye dolaşımının önünde engel olarak görülen ulus devlet küçültülmekte, özelleştirmelere gidilmekte, ulusal ve kamusal yararlar uluslararası sermayenin çıkarları karşısında göz ardı edilmektedir. Kişilerin dünya üzerinde serbest dolaşımının yanında mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına katkı sağlama bağlamında küreselleşme; körüklenen mal ve hizmet akışıyla mimarlıktan dekorasyona, giyeceklerden yiyeceklere, alışkanlıklardan beklentilere kadar toplumlarda tek tip örnekleşmeyi getiren bir süreçtir.

Özellikle 20. yüzyılda çok hızlı bir şekilde gelişme gösteren iletişim ve bilişim teknolojisi, uzaklık kavramını ortadan kaldırarak bilgiyi yaygınlaştırmakta; bununla birlikte ideolojik düşünce akışının hızlanmasına ve küreselleşmenin kaçınılmaz bir siyasi proje olarak, tüm topluma empoze edilmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki teknoloji akışı bu işi kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme küresel bir pazar olarak, uluslararasılaştırılmış üretim hakimiyetinin ulus-devletten sermayenin uluslararası acentelerine geçmesidir. Mahalli ve milli içe kapanıklık, kendine yeterlilik yerini milletlerin evrensel karşılıklı bağımlılığına bırakıyor, kapitalizmin uluslararasılaşması bütün Çin Seddi'ni yıkmakta ve kendi suretinde bir dünya yaratmaktadır (Wood, 1999: 73). Bunun sonucunda ulusların karar alma mekanizmaları zayıflamakta olup ulusların yerine kararların alınmasında, uluslararası kuruluşlar belirleyici olmaktadır. Dünya Bankası, IMF, DTÖ gibi kuruluşlar kanalıyla ABD politikaları tüm ülkelere dayatılmaktadır. Ulus devletler toplumlarının refah seviyelerinin yükselmesine, gelişmesine yönelik arayışlar ve kendi çıkarlarının savunucuları olmak yerine, küresel şirketlerin yerel politikalarını gerçekleştirmekle uğraşmaktadırlar. Devletlerin küçültülmesi, özelleştirmeler, yapısal uyum vb. politikalarla, ulus devletlerin ekonomileri üzerindeki etkisi azaltılarak, uluslararası şirketlerin işlerini kolaylaştırmaktadır (Kiper, 2004).

Bütün bu yaşananlar sonucunda devletler ulusal egemenliklerini, bölgeler ve kentlerle daha çok paylaşmak zorunda bırakılmaktadır. Yerel kamu hizmetlerinin finansmanında, uluslararası finans kuruluşlarının liberal politikaları, ülke ve kent ekonomilerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır (Keleş, 2002: 55). Her yönüyle dünya üzerinde eşitlikçi yapı gün geçtikçe bozulmaya devam etmektedir. Uzmanlar bu bozulmanın en büyük sorumlusu olarak küreselleşmeyi göstermektedirler. Ekonomik alanda kendini gösteren bu yapı, zamanla yönetimler ve kültürler üzerinde de etkili olmaktadır.

Ekonomik ve siyasal açıdan bağımlı duruma düşen ülkeler ve topluluklar, kendi kültürlerini, sanatlarını ve bunların sonucunda da özgün kültür varlıklarını yitirmekteler. Çoğu gelişmiş kuzey ülkelerinde bulunan ve sayıları gün geçtikçe artan Çuş'ların yatırım ve uluslararası sermaye transferlerinde büyük artışlar yaşanırken, geri kalmış ülkelerin gelirleri gün geçtikçe azalma göstermektedir.

Çuş'ların aşırı kazanma hırslarının sonunda dünya üzerinde 1 milyarın üzerinde insan yeterli gıdayı alamamaktadır. Yani "aç" yatmaktadırlar. 1 milyar insan temiz sudan yoksun ve 2 milyarın üzerinde insan temel sağlık hizmetinden yararlanamamaktadır. 500 milyona yakın çocuk okula gidememekte, her yıl beş yaşın altında 11 milyon çocuk önlenebilir hastalıklardan ölmektedir. 100 milyona yakın insan AIDS'li ve dünya nüfusunun yarısı 2 dolardan, 1,5 milyarı ise günde 1 dolardan az para ile yaşamını sürdürmektedir. Dünyadaki zenginliğin yüzde 85'i dünya nüfusunun yüzde 15'nin elindedir. Herkesin İsveç ya da İsviçre'de yaşayan insanlarla aynı şartlara sahip olabilmesi için dünya kaynakları kadar yedi gezegene ihtiyaç duyulmaktadır. 1990 başlarında 53 milyar dolar olan özel sektör sermayesi, 1997'de 302 milyar dolara çıkmıştır. 1970 – 98 yılları arası yabancı sermaye yatırımı ise 44 milyardan, 644 milyar dolara artmıştır. Geniş kapsamlı büyümenin sonucunda oluşan bu artış dünya üzerindeki küçük işletmelerin ortadan kalkmasına neden olmakta ve dünyanın her yerindeki insanlara aynı ürünlerin satılması zorunluluğunu doğurmaktadır (Paker, 2010)

Dünya üzerinde 1970–98 yılları arasında Çuş'ların sayıları 7000'den 53600'e ulaşmıştır. Dünyanın en büyük 500 şirketi toplam dünya ticaretinin % 80'ini kontrol etmektedir. BM Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) verilerine göre Çuş'ların yabancı sermaye yatırımı 868 milyar dolardır. Batılı ülkeler bu yatırımdan 700 milyar dolar pay alırken, Afrika kıtasına 10 milyar dolar düşmektedir. Bu durum ülkeler ve kıtalar arasında dengesizlikler doğurmaktadır.

1.3.Küreselleşmenin Doğa Üzerindeki Etkisi

Küreselleşmeyle bağlantılı olarak üretim ve tüketimdeki artış hava, su, toprak kirliliğinin yanı sıra diğer çevre sorunlarını da küreselleştirmektedir. Gün geçtikçe dünyanın bütün fertlerini ilgilendiren küresel ısınma, ozon tabakasında incelme, çölleşme ve yoksulluk gibi sorunlar gündeme oturmaktadır. İnsan yaşamını oluşturan hem doğal hem de kültürel çevre, bu gelişmelerden oldukça etkilenmekte olup, tedavi edilemeyecek sorunların yaşamasına neden olmaktadır. 1950 yılından bu yana, dünya nüfusu ikiye katlanmış, küresel ağaç tüketimi 2 katına, su ve tahıl tüketimi 3 katına, çelik ve fosil yakıt tüketimi ise 4 katına çıkmıştır. Biyologlar, küreselleşmenin etkisiyle 30 yıl içinde bitki ve hayvan türlerinin beşte

birinin yok olacağını belirtmekte (Kiper, 2004: 69). İnsan toplulukları, kendilerini yeniden üretme sürecinde çevreye sürekli zarar vermişlerdir. Bu zarar kendini hem doğal hem de kültürel çevrede göstermiştir. İnsanların yaşam şartlarını belirleyen ekonomik koşullarda yaşanan ihtiyaçlar, bir taraftan doğal yapının, diğer taraftan da kültürel yapının bozulmasına imkan vermektedir.

Özellikle yaşam şartları çok zor olan bölgelerde yaşayan insan toplulukları, bitki örtüsünü yok ederek, aşırı otlatma sonucu, toprağın biyolojik çeşitliliğini bozarak, ormanları ateşe vererek, kimi zaman aşırı avlanarak, çölleşmeye neden olacak şekilde doğal çevreyi aşındırmıştır. İşin kötü tarafı ise bu aşındırma daha da güçlenerek sürmektedir. Eskiden doğal çevreye verilen bu zararlar bir bölge ya da alanla sınırlı kalmaktaydı. Dolayısıyla da “global” düzeyde çevre sorunları ortaya çıkmıyordu. Fakat küreselleşme ile birlikte üretimin, dünyanın en ücra köşelerine kadar her şeyi etkilediğine tanık olmaktadır. Toplumsal ve doğal yaşamın sömürgeleştirildiği ve dejenere edildiği “küreselleşme çağında” artık durum eskisinden çok farklıdır (Başkaya, 2004: 333). Dünya üzerindeki doğal yapının bozulması da küresel bir boyut kazanmıştır. Nitekim Güney Amerika ‘da yaşanan orman katliamı, kültür bozulması ya da hayvan katliamı hem Afrika’da hem Asya’da hem de dünyanın çok farklı yerlerinde kendini göstermektedir.

Dünyanın akciğerleri olarak gösterilen dünya yağmur ormanlarının % 30’u Brezilya’da bulunmaktadır. Küreselleşme politikalarının uygulanması sonucunda, ortaya çıkan politikalar yüzünden, IMF’in Brezilya’ya dayattığı kesintiden sonra ülkenin koruma bütçesi % 19 azaltıldı. Bu da ülke çapında işsizliğin artmasına neden oldu. Bunun sonucunda da yaşamlarını sürdürmek zorunda kalan sıradan işçiler ve köylüler, geçimlerini sağlamak için doğal olan değerlerden medet umarak daha fazla ormanlık alanı yok etmek zorunda kaldılar. Benzer örnekler kendini başka bir köşede gösterdi ve Asya’da el değmemiş yağmur ormanları, krizlerden sonra yağmalandı, nehirler kirletildi, sahiller haşere ilaçlarıyla zehirlendi ve balıkçılık alanları tüketildi. Gelinen noktada Endonezya’daki ülke ormanlarının yılda 2,4 milyon hektarlık bir hızla yok edilmesi kronik bir hal aldı. Malezya’da Sarawak bölgesinde ormanların % 30’u sadece 20 yıl içinde yok edilmiştir (Başkaya, 2004). İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek için çevreye ait değerleri yok ederek gelir sağlama yollarına gitmektedirler. Bunun sonucunda insanlığın tamamını ilgilendiren, dünyanın ortak mirası olan flora ve fauna’da büyük kayıplar yaşanmakta ve dünyanın ekolojik dengesi bozulmaktadır.

Küreselleşme sonucu oluşan çok uluslu şirketlerin kârlarını artırma hırsları, benzer problemlerin yaşanmasını artırmaktadır. Yoksul ve çaresiz insanlar, geçimlerini sağlamak için

ormanları yağmalıyor, Afrika köylüleri fildişi ya da başka değerli organları için hayvanları avlayıp yok ediyorlar. Hava kirleniyor, solunum yolları hastalıkları artıyor, atmosferin ısınmasından kaynaklanan iklim değişiklikleri önemli sorunlar yaratıyor, sular ve toprak kirleniyor. Kentler yaşanabilir olmaktan çıkmaktadır. Seller, çamur selleri, su baskınları yaşam alanlarını tehdit ediyor.

Atmosferin ısınması, sera etkisi, asit yağmuru, iklim değişiklikleri, ozon tabakasının delinmesi, buzulların erime riskini artırıyor. Gezegenin 1 ile 3,5 derece daha ısınması durumunda kutuplardaki buzulların erimesiyle tüm dünya deniz seviyesinin 15 ile 95 santimetre yükseleceği tahmin ediliyor (Başkaya, 2002: 19). Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) 2002 verilerinde, fosil yakıtlara bağlı en çok karbondioksit (CO₂) salımında Çin ve ABD'nin yüzde 37'lik bir paya sahip olduğunu belirtti. Fosil yakıtlara bağlı CO₂ salımının yüzde 80'inin kaynağı olan 22 ülkenin de 1990 ve 2002 arasında CO₂ salımını yüzde 16,9 artırdıklarını belirten kurul, ABD'nin yüzde 23,5 ile dünyayı en çok kirlüten ülke olduğunu açıkladı. ABD'yi yüzde 13,6 ile Çin, yüzde 6,2 ile Rusya, yüzde 5 ile Japonya, yüzde 4,2 ile Hindistan, yüzde 3,5 ile Almanya, yüzde 2,2 ile Kanada, yüzde 2,2 ile İngiltere, yüzde 1,9 ile Güney Kore, yüzde 1,8 ile İtalya ve yüzde 1,6 ile Fransa takip etmektedir (Ntvmsnbc, 2010) Artış devam ederse, 2100 yılında atmosferin sıcaklığının 5,8 derece artacağı tahmin edilmektedir. 11 bin tür canlı, memelilerin ve sürüngenlerin dörtte biri, balıkların yüzde 30'u ve kuşların yüzde 12'si yakın gelecekte yok olacaktır. 10 ile 20 yıl içerisinde eski ormanların yüzde 40'ı yok olacaktır. Şu anda bile dünya nehirlerinin yüzde 50'si kirli durumdadır. Ayrıca Ajans Çin'in 1990 ve 2002 yılları arasında gaz salımını yüzde 45 artırdığını belirtmiştir. Bu ülkelere dikkat edildiğinde hepsinin Çuş'ların yoğun olarak faaliyet gösterdiği ülkeler olması dikkat çekicidir. Yani dünyanın ekolojik dengesinin bozulmasında güney ülkelerinin (özellikle Kongo, Fildişi Sahilleri, Kenya, Gambia, Namibiya, Mali vb. gibi Afrika ülkelerinin; Şili, Peru, Kolombiya ve Ekvator gibi Güney Amerika ülkelerinin; ya da Bangladeş, Afganistan, Filipinler gibi Güney Asya ülkelerinin) çok fazla bir katkısının olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yaşanan bu kirlenmede yüzde 37 oranında bir paya sahip olan ABD ve Çin'in Kyoto sözleşmesini imzalamamaları olayın diğer bir vahim tarafıdır. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, nükleer denemeler sonucu ortaya çıkan radyoaktif yağmur, tüm dünyanın ekosistem sağlığını tehdit etmektedir.

Dünya üzerindeki yağmur dengesini sağlayan ve atmosfere oksijen veren tropik ormanların kapladığı alan, dünya yüzeyinin yaklaşık olarak % 7'sine denk gelmektedir. Yeryüzündeki hayvan ve bitki türlerinin % 80'inin bu bölgelerde yaşıyor olması bu

ormanların ne kadar büyük bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Dünyanın ekolojik dengesi için bu kadar öneme sahip olan tropik ormanların yarısı kesilme ve yakılma gibi nedenlerle, son iki yüz yılda yok olmuştur. Günümüzde ise bu ormanların kaybı öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, yılda bir İngiltere alanı kadar tropikal orman alanı yok olmaktadır.

1.4. Küreselleşmenin Kültür Varlıkları Üzerinde Etkisi

1.4.1.Kültür Varlığı Tanımı

Dünya üzerinde çok hızlı bir şekilde kültürel değişim yaşanmakta, özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler zengin kültür ve dolayısıyla da kültür varlıklarını kaybetmektedirler. Kültür nasıl insan yaşamını oluşturan manevi unsurların tamamını kapsıyor ise kültür varlığı da bu manevi unsurlara ait maddi kalıntıların tamamı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çalışma kapsamında ele alınan kültür varlığı ulusal ve uluslararası antlaşmalarla tanımlanmış olan tarihi eser konumundaki nesnelere içermektedir.

Kültür varlıkları şöyle bir gruplandırılmayla tanımlanabilir:

1) Binalar ya da bina kalıntıları: Büyük malikaneler, sanatçıların konutları, saraylar, köşkler, kiliseler, kışlalar, camiler, şatolar, atölyeler, fabrikalar vb. gibi yapılar. Bu yapılar tek tek olabileceği gibi grup olarak da olabilirler.

2) Tarihi olayların meydana geldiği yerler: Savaşlar, dinsel, siyasal ya da mitolojik olayların meydana geldikleri yerler-kalıntılar hiç bulunmasa bile (savaş meydanları gibi) tarihsel açıdan önem taşırlar.

3) Arkeolojik sitler: İnsanlar tarafından yapılmış, bina şeklinde olmayan anıtlar ya da diğer inşaatlar (örneğin gömütler, eski tarla sistemleri, dikilmiş taşlar, surlar, demiryolları, madenler vb.).

4) Çeşitli sit'lerden toplanmış ve başka bir yerde - yani bir tür müzede araya toplanmış nesnelere. Bu grup içerisine açık hava müzeleri de girer. Örneğin taşıt ya da sanayi müzeleri, geçmişteki teknolojiyi yansıtan eski araç-gereçlerin başka bir yerde bir araya toplanmalarıyla oluşurlar (Özgüç, 2003: 150).

1970 Tarihli Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili UNESCO Konvansiyonu'nda kültür varlığı tanımlaması ise şu şekilde yapılmıştır: Dinsel nitelikte olsun olmasın, her devlet tarafından arkeoloji, tarih öncesi, tarih, edebiyat, sanat veya bilim için önemli olarak gösterilen ve aşağıdaki kategorilere giren değerler kültür varlığı sayılırlar:

a) Az bulunur zooloji, botanik, mineroloji ve anatomi örnekleri ile koleksiyonlar, paleontoloji bakımından değer taşıyan nesnelere,

b) Bilim ve teknik tarihi ile askeri ve sosyal tarihi de kapsayan, ulusların idare adamlarının, bilginlerinin, düşünür ve sanatçıların hayatlarına ve önemli olaylara değin varlıklar,

c) Kanuna uygun veya aykırı olarak yapılan kazı ve arkeolojik bulgu ürünleri,

d) Tarih ve sanat değeri taşıyan anıtlar ile arkeolojik sitlerden arta kalan kırık dağınık parçalar,

e) Yüzyıldan daha eskiye ait sikke, hakkedilmiş mühür, kitabe ve benzeri şeyler,

f) Etnolojik gereçler,

g) Sanat değeri bulunan aşağıda gösterilmiş varlıklar:

(i) Her türlü satıh üzerine her türlü malzeme ile ve elle yapılmış tablolar, resimler, desenler (elle süslenmiş imalat ürünleri ile sanayi ile ilgili desenler bunların dışındadır),

(ii) Her türlü malzemeden yapılmış özgün heykeller, heykelticilik sanatı ile ilgili ürünler,

(iii) Özgün gravürler, baskılar ve taşbaskılar,

Her türlü malzemeden meydana getirilmiş sanat değeri bulunan montajlar ve asamblajlar,

h) Az bulunur el yazmaları, 1500 yıllarından önce yapılmış baskılar, tarih, edebiyat ve bilim yönünden özel önem taşıyan eski kitaplar, yayınlar, belgeler (tek veya koleksiyon halinde),

i) Posta ve damga pulları ile benzer pullar (tek veya koleksiyon halinde),

j) Arşivler (plak, fotoğraf ve sinema arşivleri dahil)

k) Yüzyılı aşkın döşeme eşyaları ve eski müzik aletleri

Özel (1998: 24) ise kültür varlığını " Tarihi, sanatsal, arkeolojik, bilimsel yada kültürel açıdan gerek bütün insanlık gerekse sadece bir ulus yada grup için büyük öneme sahip nesnelere" olarak tanımlamaktadır.

1.4.2. Küreselleşme, Kültür ve Kültür Varlıkları

Küreselleşmenin doğal çevre üzerindeki etkisi kültürel çevre üzerinde de kendini göstermekte olup, dünya üzerindeki zengin kültürel çeşitlilik, bitki ve hayvan nesli gibi gün

geçtikçe yok olmaktadır. Nitekim kültürel açıdan küreselleşme, mahalli kültürlerin ve geleneksel sosyal bağların çözüldüğü, milli devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretim ve bölüşümün yeni bir dönüşüm içine girdiği, gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içindeki sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı, farklı bir bireyselleşimin geçerli olduğu, geleneksel sosyal kurumların fonksiyonlarının yitirildiği, dayanışmanın azaldığı, değerler sistemi henüz ortaya konulamamış bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Koçdemir, 2002: 277). Yaşanan bu değişimin izleri onsekizinci yüzyıldan itibaren görülmeye başlamıştı. Boş zaman tüketiminin gitgide sınıfla bağlantılı bir hal aldığı bu dönemde, halka açık yerler ayrılıp özel kılındı ve bunun sonucunda da boş zaman tüketimi gitgide toplumsal konum tarafından belirlenmeye başladı. Eskiden halka açık olan yerler zenginlere ayrıldı ve alt sınıfların giremeyeceği alanlar oluşmaya başladı. Böylece “aristokrasinin dışındakilerinin girmesine izin verilmeyen” yerler ortaya çıktı. Örneğin 18. yüzyıl İngiltere’inde pek çok kentin özelliği olan zooloji ve botanik bahçeleri, kütüphaneler ve müzeler, okuma odaları ve sanat galerileri kar amacıyla işletilen özel işletmeler haline geldi ya da çalışan insanların ödeyemeyeceği üyelik ücretiyle finanse edilmeye başladı (Hooper- Greenhill, 1999: 33)

Yaşanan küreselleşmenin kültürel boyutuyla insanlar; ne şekilde giyinmeleri, neler yemeleri, nasıl eğlenmeleri, neler okumaları, neler seyretmeleri, boş zamanlarını nasıl değerlendirmeleri vb. konularda benzer kalıplar içerisine sokulmuştur. 19. ve 20. yüzyılda ortaya atılan modernlik anlayışı adı altında sunulan Avrupalı değerlerin benimsetilmesi ve sömürge oluşturma sisteminin benzeri, şimdi de küreselleşme adı altında büyük ticari kuruluşlar tarafından denenmektedir. Bunun sonucunda aynı anda binlerce hatta yüz binlerce kişi “Harry Potter” okumakta, “ Rambo”, ”Raki”, “Yüzüklerin Efendisi”ni ya da kendisine seyretmesi için sunulan Walt Disney çizgi filmleri seyretmekte, bunların somutlaştırılmış oyuncak, resim ve çıkartmaları bir hastalık gibi bulaşmakta, birçok karakterin bütün iğrençliklerine rağmen, çocuklar bunları izleyip taklit etmeye çalışmaktadır. Küresel dünya Marlboro içilen, Madonna, Jackson, dinlenen, Coca Cola ve Pepsi içilen, Mc Donald’s ve Burger King ürünleri tüketilen bir dünyadır. Diğer taraftan insanlık onurunu ayaklar altına alan yarışma programları, ucuz Brezilya dizileri ve kolay yoldan şöhret ve para kazanma sevdasına düşmüş gençlerimizi, küresel şirketler tarafından desteklenen bu tür programlar miskinleştirmekte, değerlerini bilmeyen, bilmek istemeyen mankurlara dönüştürmektedir.

Küreselleşme, aynılaştırma gibi bir rol üstlenmekte olup, farklı hayat tarzları ve yaşam biçimlerini zorlaştırmakta, daraltmakta ve o yaşam biçimlerinin devamlılığını sürdürmesine imkan vermemektedir. Sosyal güvenlik kurumlarının etkisinin azaltılmasıyla, ferdin dayanışma içinde bulunduğu aile, köy, grup gibi kurumların parçalanması, ahlaki referansların geçersiz hale gelmesi ile fert, hiç kimseden yardım ve dayanışma bekleyemez hale gelmekte; ferdin ortadan kalktığı bir aşırı ferdiyetçilik ortaya konulmaktadır. Geline bu noktada toplumlar için birçok anlam ifade eden sosyalleşme ve kişilik oluşumu gibi süreçler, eski anlamını yitirmektedir (Koçdemir, 2002: 282). Sosyal ilişkilerin geleneksel çerçevesinden ayrılması, bireysel düzeyde güvensizlik ve korkunun ortaya çıkması bakımından büyük bir tehlike anlamına gelmektedir. Günümüz bireyi bizzat tecrübe neticesinde elde etmediği, dışarıdan ne anlama geldiğini bilmeden aldığı bilgilere göre davranışta bulunmakta ve sosyal münasebetlerin geçerliliği konusunda eski kabullere katılamamakta, bunun sonucunda da sosyal açıdan toplum içerisinde kopuklukların yaşanmasına neden olmaktadır (Koçdemir, 2002: 282).

Küreselleşme, getirdiği bireyselleşme ve sosyal normlara bağlı olmama özellikleriyle bireylerin toplumsal kurumlara olan inanç ve güvenini zayıflatmakta, bununla birlikte fertlerin birbirlerine, aile ve sülale gibi kan bağılılıklarıyla toprağa ve vatana olan bağılılıklarını azaltmaktadır. Hayat tarzları ve hedeflerde aynılaştırma sağlayarak milli kültürleri aşındırıp yok ederek, nasıl olduğu ve olacağı belli olmayan, belli olmadığı gibi mümkün de olmayan yeni bir “dünya kültürünü” ortaya atmaktadır. Ancak bu imkansızlıklara ve ütopye yapıya rağmen dünya üzerinde bu aynılaştırma, etkisini çok çabuk göstermiştir. Harrison’a (1991: 39) göre Batı’nın eğitim tezgahından geçen üçüncü dünya yöneticileri kendi toplumlarından uzaklaşmışlar, toplumlarının sorunlarına yabancı olmuşlardır. Bu yöneticiler büyük halk kitlelerinin konut sorununu çözmek yerine, batı toplumunda kullanılmak zorunda kalınan, kendi coğrafya, iklim ve yaşam biçimleriyle özdeşleşmeyecek, gökdelenler inşa etmişlerdir. Üçüncü dünyadaki bir iş adamının evi, hani mümkün olsa da temeliyle sökülerek götürülüp Avrupa veya Kuzey Amerika’da bir kentin bir mahallesine bir gece yarısı yerleştirilse, ertesi gün o evi görenlerin hiçbiri mimarisini yadırgamayacaktır. O ev, üçüncü dünya ülkelerinin birinde, ne var ki o ülkenin mimari üslubu değil, ama Batılı ülkede bulunan bir binanın taklidi olarak inşa olmuştur. İşin en ilginç yanı ise üçüncü dünya ülkelerinin taklidini yapmaya çalıştıkları batı ülkelerinin, kendi tarihsel ve kültürel yapılarını yansıtan kent görüntülerine sadık kalmalarıdır (Harrison, 1991: 39). Birçok Avrupa ülkesi mimari yapılanmalarda, tarihten gelen kültürel dinamikleri vazgeçilmez unsurlar olarak kullanmaktadır. Nitekim

ikinci dünya savaşında yerle bir olan Nürnberg, Varşova ve Petersburg gibi şehirlerin, savaş sonrasında eski görüntülerine bire bir sadık kalınarak inşa edilmeleri buna güzel bir örnektir.

Coğrafi yapısı, iklimi, dini, kültürü vs. birçok unsuru farklı olmasına rağmen dünya kentleri, özellikle yöneticilerinin aşırı batı hayranlığı sayesinde, gün geçtikçe aynileşmektedir. Batılı olma gayreti, birçok bölgedeki zengin kültür varlıklarının ve zengin kültürel mirasın yok olmasına neden olmaktadır. Batı kültürüne duyulan taklit, yalnızca yönetici elitin modası ile sınırlı olarak kalmamakta, mimariye, endüstri teknolojisine, eğitime, sağlık hizmetlerine de ölçü ve sınıf tanımamacasına sirayet etmektedir (Harrison, 1991: 41). Atilla İlhan (2003: 157) “hangi küreselleşme” adlı kitabında küreselleşmenin kültürel boyutuna şu şekilde dikkat çekmektedir: “Küreselleşme tahribatının kültürel tarafını, artık çoluk çocuk bile görebiliyor; on beş yılda, bırakın otel, tatil köyü, mağaza vs. isimlerini, Türkiye’de dergiler, gazeteler yabancı adlarla çıkar olmuştur. İlanlarda, duvar afişlerinde İngilizce’den geçilmiyor; Türk sineması, Türk tiyatrosu neredeyse devre dışı, yayımlanan kitapların büyük çoğunluğu yabancı dilden (en çok da İngilizce’den) çevrilmiş kitaplar! Nereden bakılırsa, Tanzimat sonrasında “monşerleri”, “mobeyleri” günümüzde ya blucinli, ya eli Bond çantalı Yuppie’ler şeklinde hortlamıştır.”

Daha geniş bir farklılık yelpazesi, daha çeşitli ve daha etkin yerli motiflerle bezenmiş gelişme modellerine sahip üçüncü dünyanın, batı tarzı hayata duydukları ihtiras derecesindeki özlem, çok uzun yıllarda inşa olmuş, ama iyi, ama kötü yöresel motiflerin tamamını acımasızca tahrip etmiştir. Bu tahripkar tavrı sömürgecilik dönemine kadar götürenler aslında bir yönüyle bu kültürel çözümlenin yaşandığı ilk dönemler olarak küresel olgunun ortaya çıktığı çağı işaret etmektedirler. Nitekim sömürgelerde yerli halkın önde gelenleri, kendileri sömürgecileri, halk da bu eşraf tabakasını taklit etmeye başlamıştır. Yönetici kesimin bu tavrı sonucunda yerli kültür batı kültürü karşısında sürekli aşağılanmış ve bunun devamında Afrika’da Batılılaştırma hareketiyle din değiştirmiş ilk zenci kölelerin, Ekvator’un kavurucu sıcağında, efendilerini, taklit ederek, siyah yünlü kumaştan dikilmiş elbiseler, kolalı gömlekler giymeye başladıkları görülmüştür. Batılıların yönetimi altında ezilen yerli halklar, kendilerinin de batılılar kadar güçlü, becerikli ve medeni olabileceğini(!), batılı adamın tarzını kabul etmekle, izlediği yolu izlemekle elde edeceğini düşünmüştür. Fakir Afrika ülkesi Gana’da Nkrumah’ın devası bir stadyum yaptırmasının, Akra’da Siyah Yıldız Meydanı’nda zafer takları kurdurulmasının; Fildişi Sahilinde Başkan Houphouet Borgny’nin çok az sayıda insanla meskun köyler arasında nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen dört şeritli yollar inşa ettirmesinin; Endonezya’da Sukarno’nun başkent Cakarta’ya Batılı bir başkent görüntüsü

vermeye çalışmasının ardında hep, ama hep, Batılı olmayanların Batılılara eşit olabileceğini kanıtlama arzusu yatmaktadır (Harrison, 1991: 44).

Yaşanan bu kültürel çöküşte kitle iletişim araçlarının katkısı oldukça fazladır. Gelişmiş Batılı ülkelerin, kitle iletişim araçlarını bir silah gibi kullanmaları, var olan durumun hazırlayıcısı olmuştur. Özellikle Amerikan filmleri vasıtasıyla, bir tüketim toplumunu insanın yaşam tarzı, üçüncü dünya insanına empoze edilmektedir. Öyle ki geri kalmış ülkelerin izledikleri programların içerisinde yabancı yapımların payı, bazı ülkelerde yüzde doksanlara kadar çıkmaktadır. Yapılan bir araştırmada dış kaynaklı yapımların payı Guatemala TV’de % 84, Uruguay TV’de % 50, Malezya TV % 76, Pakistan TV % 35, Kore TV’de % 31, Filipinler TV’de % 29, Tayvan TV’de % 22 paya sahiptir. Oysa ABD televizyonlarında yabancı yapımların payı % 2, İngiltere’de ise % 12’dir (Harrison, 1991: 53)

Kültür üzerindeki yaşanan olumsuz yapılanmanın kültür varlıkları için de geçerli olacağı bir zorunluluktur. Bir taraftan gelişmiş kuzey ülkelerine duyulan hayranlık sonucu, diğer taraftan ekonomik açıdan içinde bulunulan zorluklardan dolayı, üçüncü dünya ülkelerinden gelişmiş Batılı ülkelere, büyük bir kültür varlığı transferi yaşanmaktadır. Bu aslında ekonomik açıdan fakir, kültür varlıkları açısından zengin geri kalmış ülkelerle; ekonomik açıdan zengin, kültür varlıkları açısından fakir ülkeler arasında adil olmayan bir kültür varlığı transferidir. Yasal ya da yasadışı yollardan yaşanan bu kültür varlığı transferinin sonucunda geri kalmış ülkeler tarihsel, kültürel geçmişlerini kaybetmektedirler. Geri kalmış durumdaki bu ülkeler; bir taraftan tarihlerine ait kültür varlıklarını çok cüzi miktarlarda paraya zengin ülkelere pazarlamakta, diğer taraftan ise batılı ülkelerin kültürel emperyalist baskılarına maruz kalarak, kendi toplumlarına yabancı ve tüm değer yargılarının yozlaştığı bir yapıya bürünmektedirler (Özel, 1998).

Küreselleşmenin ortaya koymuş olduğu yapılanma öyle yada böyle dünya üzerindeki kültürel çeşitliliğin ve buna bağlı olarak da kültür varlıklarının tahrip olmasına sebebiyet vermektedir. Gerek ekonomik ve siyasi yapılanma gerekse kültürel değişkenlikler var olan bu olumsuz durumu tetiklemektedir.

Ekonomik ve siyasi yapılanmaların yanında kültürel değere sahip unsurların yok edilmesinde daha bir çok etken bulunmaktadır. Özellikle dünya üzerinde yaşanan savaşlar insanlığa ait kültür varlıklarının yok olmasında önemli bir yere sahiptir. Savaşın tarafların kazanma göstergesi olarak karşı tarafa ait değerli bir kültür varlığını yok etmesi yaşanan tahribatın en önemli nedenlerinden birisi olarak görülmektedir. Savaşlar dışında kültür varlıklarının kanundışı yollarla el değiştirmesi bu tür eserlerin yok olması bakımından diğer

bir önemli problem olarak görülmektedir. Nitekim günümüzde işlenen suçlardan uyuşturucu ve silah kaçakçılığından sonra üçüncü sırayı eski eser yani kültür varlığı kaçakçılığı almaktadır. Kaçakçılık ekonomik, sosyal, kültürel ve ideolojik yapıdan kaynaklanan bir olaydır. Gerek ülkemizde gerekse dış ülkelerde bu işi yapanlar hemen hemen aynı karakterdeki insanlar olup, ana amaçları paradır. Bir toplumda en büyük değer, çok kazanmak, kolay kazanmak, hızla köşeyi dönmek oldukça her türlü riski göze alıp piyasaya mal taşıyanlarda eksik olmayacaktır (Yalçınkaya, 2008: 157). Kültür varlığı kaçakçılığı, ülkenin ekonomik koşullarına, eğitim düzeyine ve kültürel bakış açısına bağlı olarak, yasadışı yollarla gerçekleştirilmektedir. Dünya üzerinde kültürel miras açısından oldukça zengin fakat ekonomi ve eğitim açısından az gelişmiş ülkelerde (Mısır, Türkiye, Yunanistan, Güney Amerika) kültür varlıklarının tarihsel süreç içerisinde öneminin ve değerinin anlaşılmasından sonra kültür varlığı kaçakçılığı bir kazanç kaynağı haline gelmiştir (Kültür Bakanlığı, 2003: 12). Ekonomik açıdan yetersiz, eğitimsel açıdan kültürsüz ve bilinçsiz olan bazı kişiler, kültür varlığı kaçakçılığını bir meslek haline getirmişler ve tarihsel açıdan çok önemli olan birçok esere büyük tahribatlar vermişleridir². Kaçak olarak yurda sokulan veya yurt dışına kaçırılan mallardan bu işi yapanlar bir anda büyük paralar kazanmaktadırlar. Bu şekilde kolay ve aşırı para kazanma imkanları ise kaçakçılığı teşvik etmektedir. Çünkü kaçakçılık yolu ile elde edilen kazanç kişinin sosyal yaşantısını derhal değiştirmektedir. Parası yokken çevresinde tanınmayan ve değer verilmeyen kişi, para ile birlikte çevresinde dikkati üzerine çekmektedir. Böylece kaçakçılıktan elde ettiği yasal olmayan büyük karlarla refah bir hayat yaşamaktadırlar. Bu koşullar altında kaçakçılık, kaçakçı ve çevresi tarafından bir suç olarak telakki edilmemekte, kaçakçılık cesaret ve beceri isteyen bir meslek olarak değerlendirilmektedir (Yalçınkaya, 2008: 159). Uzmanlar dünyanın tarihsel geçmişinde birçok savaşlar ve kaçakçılıklara maruz kalmasına rağmen, kültür ve kültür varlığı tahribatının en çok da küreselleşme ile zirveye çıktığını belirtmektedirler.

Dünyada kültür varlıklarının soygunu özellikle üç mekanda gerçekleştirilmektedir. Bunlar: Müzeler, tarihi şatolar ve kiliselerdir. İstatistikçilere göre sadece İtalya'da her iki

² Kültür varlığı kaçakçılığının Hititler döneminden beri yapıldığı bilinmektedir. Ülkemizdeki Lidya döneminden kalma tümülüslerde yapılan kazılarda, mezar odasının tümülüsün merkezinde değil de her tümülüste farklı yerlerde bulunduğu ve bunun o dönemi mezar soyguncularını engellemek için yapıldığı bilinmektedir. Romalılar, MÖ 1. yüzyılın ilk yarısında diktatör Sula ve onun arkasından birçok Roma İmparatoru eliyle, Anadolu ve Yunan yarımadalarından yüzlerce değerli eseri Roma'ya götürerek tarihin en insafsız kültür varlığı soygunculuğunu yapmışlardır. Aynı şekilde Akdeniz ve Ege kıyılarında bulunan antik yerleşmelerdeki mimari elemanların birçoğu, Bizans imparatorları tarafından İstanbul'a getirilmiş ve farklı binalarda devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Bunun en güzel örneklerinden birisi de Ayasofya'dır. İmparator Jüstinyen tarafından inşa edilmiş olan yapının sütunları, Batı Anadolu'daki ören yerlerinden birisi olan Efes'ten getirilmiştir (Kültür Bakanlığı, 2003: 13).

saatte bir, özel koleksiyondan eser çalınmakta ve el değiştirmektedir. Gardner Müzesi'nden çalınan 300 milyon dolar tutarındaki 13 tablo hala bulunamamıştır (Erbay, 2005: 56). Oslo Sanat Galerisi'nden çalınan Edward Munch'a ait "Çılgılık" adlı eser -70 milyar dolar tutarında-uzun uğraşlar sonrasında bulunmuştur. 1911 yılında 20. yy.'ın en büyük sanat eseri soygunu Louvre'dan Mona Lisa adlı tablonun çalınması olarak gösterilmektedir. Bu tablo da daha sonra İtalya'da bulunmuştur. En çok sanat eseri - kültür varlığı soygununa maruz kalan ülkeler açısından baktığımızda İtalya'dan 4200 parçası resim veya ikon olmak üzere 21738 parça eser; 2000 yılında Çekoslovak Cumhuriyetinde 5300'den fazla eser; Prusya'dan yaklaşık 4400 parça eser müzelerden çalınmıştır. İsviçre'de her yıl yaklaşık 3100 parça çalıntı eser ele geçmektedir. Türkiye'den ise her yıl yaklaşık 1700 parça eser çalınmaktadır (Erbay, 2005: 57). Kültür varlığı yağma tarihinin en son ve en aleni örneği Körfez Savaşı esnasında Bağdat Müzesi'nde yaşanmıştır. Bağdat Müzesi'ndeki, Sümer, Asur ev Babil Uygarlıklarına ait 15.000 eser, Irak'ı işgal eden ABD ve İngiliz güçlerinin başını çektiği koalisyon orduları gözetiminde, 10-13 Nisan 2003 günleri arasında, planlı bir şekilde müzeden soyulup kaçırılmıştır. Aynı dönemlerde Irak Ulusal Kütüphanesi ve Basra Üniversitesi ateşe verilmiş, Musul Müzesi, El Evkaf, Beyt El-Hikma kütüphaneleri ve birçok üniversite kütüphanesi de talan edilmiştir. Sayıları beş yüz bin ile bir milyon arasında tahmin edilen arkeolojik sitten resmen oanlyalan on bini mahvedilmiş, Nippur, Umma, Nimrud gibi Asur ve Sümer kentleri ve Babil'e ait kalıntılar tahrip edilmiştir (Artun, 2006: 224).

1.4.3. Küreselleşme, Kültür Varlıkları ve Müzeler

Kültür varlığı tanımlamalarında taşınır ve taşınmaz kültür varlığı olarak iki kavram özellikle ön plana çıkmaktadır. Taşınır kültür varlıkları daha çok nesnelere tanımlarken, taşınmazlar ise çoğunlukla tarihi binalar, arkeolojik kent kalıntıları vb. alanları kapsamaktadır. Taşınır kültür varlıklarının korunduğu ve teşhir edildiği en önemli mekanlar ise müzelerdir. Bir topluma ya da ulusa ait taşınır kültür varlıkları hakkında eğer bilgi edinmek isteniyorsa ilk gidilmesi gereken yerler elbette müzeler olacaktır. Bir müze binasının kendisi (İstanbul'da Türk İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı, Konya Çini Eserler Müzesi olarak kullanılan Karatay Medresesi) aynı zamanda korunması gereken taşınmaz kültür varlığı, müze ev ya da anıt müze olabilmektedir. Kültür depoları olarak tanımlanan müzeler, bilimsel, tarihsel ve bunlarla beraber sanatsal düşüncenin gerçek bilincini oluşturan ve gelişmesini pekiştiren en rasyonel alanlardır. Bireyin dünya ve kişisel çevre ile kurduğu deneyimlerinin ve ilişkilerinin sanatsal ve estetik pratiklerle yüzleşerek varsıllaşmasını gerçekleştirdikleri için de bu kurumlar kültürün ve dolayısıyla da kültür

varlıklarının özümsemesi ve yaşatılması bakımından önemli bir misyonu üstlenmektedir (Giray, 2002: 52). Müzelere kimlik inşası açısından bakıldığında, toplama ve teşhir etme işlevlerinin yanı sıra kültürel devamlılığın sağlanması yönünden eğitsel işlevleri de içermektedir. Bu eğitsel işlev sadece pedagojik bakımdan okullarda verilen eğitimle sınırlı olmayıp aynı zamanda bireyin kendi toplumuna entegre olmasını da içermektedir. Çünkü müzeyi ziyaret eden kişi, içindeki nesnelere hakkında bilgi edindiğini düşünse de, aynı zamanda –ve belki daha da önemlisi- toplumun dayattığı doğruları ve kimliği içselleştirir; toplumsal ritüeller aracılığıyla bunları fiziksel olarak yaşar ve mensup olduğu toplumun değerleriyle bütünleştirir (Shaw, 2004: 15).

İlk orataya çıktığı dönemlerden bu yana kültürel değerleri toplum yararına korumayı ve değerlendirmeyi hedefleyen müzeler, sonraları toplumun öğrenim ve eğitiminin artırılması, güzeldünya görgüsünün yerleşmesi, bulunduğumuz anın, geçmişin ve giderek geleceğin açıklanması, yorumlanması, toplumsal değişimlerin desteklenmesi ve halkın eğlenerek zamanını değerlendirmesine ve eğitimine dönüşürken, geçmişe ait kültür ve kültür varlıklarının da toplumdaki fertlerin ilgi alanlarına girmesine katkı sağlamıştır. Günümüzde özellikle küreselleşmenin de etkisiyle yaşanan kültürel yokuluşa karşın müzeler, yaygın eğitim kurumları olarak halkı eğitmeyi, kültür ve bilimi topluma aktarmayı hedefleyerek, iletişim ve halkla ilişkileri başlıca yöntemler olarak kullanmaya yönelmişlerdir. Günümüz müzeleri üstlendikleri görevleri nedeniyle, birer araştırma merkezi, birer açık üniversite, herhangi bir ailenin tüm fertlerinin eğlenerek öğrenebileceği, öğrenmenin bir zevk olabileceği bir eğitim ve kültür kurumlarıdır (Atagök, 1999: 132). Müzecilik, bölgesel cemiyetin müzeyi sosyal bir hareket olarak kullanarak, endüstriyel transformasyona karşın, kimliğini koruma çabası ile ilgilidir (İnel; 2002: 57). Modern dönem, kendi kültürel geçmişini ve bu geçmişin dünyayla olan bağlantılarını müzelerde inşa ederken, tarih kitaplarından farklı olarak, müzelerini ziyaret eden halkına ve başka halklara, bu kimliği metinler aracılığıyla değil müzede yer alan nesnelere aracılığıyla öğretir, doğallaştırır ve onları bu kimliğin parçası haline getirir (Shaw, 2004: 13). Müze, teşhir ettiği nesnelere, bunlar için uygun gördüğü düzenlemeler ve öngördüğü davranış kuralları aracılığıyla belli bir kimliği somutlaştıran bir mekandır ve eğitilecek kitlelerle belli değerleri, görgü kurallarını ve beğenileri aşıl原因 bir toplumsal mühendislik aracıdır (Shaw, 2004: 14).

Toplumların kültürel dinamiklerine ait unsurları içerisinde barındıran müzelerin oluşum çalışmaları ilk olarak Antik Yunan'a kadar gitmektedir. Ancak uzmanlara göre müzecilikle ilgili asıl büyük değişim ve gelişme, küreselleşmenin ilk ortaya çıktığı dönem olarak kabul edilen coğrafi keşiflere kadar dayanmaktadır. Yani küreselleşme olgusu ile

müzecilik paralel bir tarihsel süreç yaşamıştır. Coğrafi keşiflerle birlikte dünya üzerindeki hammadde akışı Avrupayı iktisadi bakımda güçlü bir hale getirirken, diğer taraftan da zengin madenlerden yapılan bir çok değerli kültür varlıklarının da Orta-Kuzey-Güney Amerika, Afrika ve Asya kıtalarından Avrupa'ya taşınmasına imkan hazırlamıştır. Günümüzde dünyanın en büyük ve bir o kadar da zengin müzelerinin Avrupa'da olmasının gerekçeleri de bu dönemlerde yaşananlara kadar gitmektedir. Coğrafi keşiflerle başlayan süreç özellikle Aydınlanma Çağı'yla artmış ekonomik açıdan fakir ancak kültür varlığı bakımından zengin olan üçüncü dünya ülkelerinden gelişmiş Batılı ülkelere geleneksel kültüre ait bir çok kültür varlığı transferinin yaşanması hız kazanmıştır. Dünyanın güneyinde bu kayıp yaşanırken iktisadi bakımdan ileri düzeyde olan kuzey ülkeleri zengin müzelerine sahip olmuşlardır. Nitekim günümüzde büyük bir ekonomik rant haline gelen turizm gelirlerinin de hemen hemen tamamının bu ülkelere akması gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Nitekim günümüzde Avrupa ve ABD'de bulunan ve dünyada en çok ziyaretçi çeken müzelerin kurulma biçimlerine bakıldığında küreselleşmenin temel mantığıyla örtüşükleri görülmektedir. Bu müzelerine dünyanın bir çok farklı bölgelerinden kültür varlıkları, dünya üzerinde yaşanan küresel olgunun bir gerekçesi olarak, illegal yollarla transfer edilmiştir. Binlerce yıllık tarihsel geçmiş ve bir o kadar da kültür varlığı bakımından zenginliğe sahip olan Mısır, Anadolu ve Mezopotamya coğrafyalarına ait tarihi değere sahip eserlerin büyük bir çoğunluğunun Louvre, British, Metropolitan vb. gibi Avrupa ve ABD'de bulunan müzelerde sergilenmelerinin haklı(!) gerekçeleri de yaşanan küreselleşmenin bir sonucudur. Yalnız bu bölgeler sınırlı olmayıp, dünyanın pek çok yerinde geleneksel kültüre ait milyonlarca eser de Güney Amerika, Afrika, Güney Asya, Kafkaslar, Orta Asya³ ve Avustralya coğrafyalarından sökülerek küreselleşme gerekçe gösterilerek Batılı ülkelere ait müzelerine taşınmıştır.

1.4.4. Kültür Varlıklarının Kalkınma Üzerindeki Etkisi ve Küresel Yansıması

Yakın zamanda kültür varlıklarının kalkınmada önemli bir rol oynayacağı fikri bütün dünyada gelişmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da küresel oluşumlar bu konu üzerinde

³ Orta Asya Türk kültüründe önemli yere sahip olan Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklulara ait birçok tablet, balbal, kitabe, silah, kıyafet, yazıt, resim, heykel vb. eser Avrupa müzelerinde sergilenmektedir. Güney Sibiry'a da Altay dağları eteklerinde Pazırık'ta Rus arkeolog Rudenko tarafından açılan MÖ 4. ve 3. yüzyıldan kalma kurganlarda Hunlar'dan birçok eşya ve buzlar içinde binlerce yıl bozulmayan insan ve hayvan ölümleri bulunmuştur. Leningrad Ermitage Müzesi'nde saklanan bu eserler arasında halı, kumaş, renkli keçe applike örtüler gibi, hayvan kavgaları ve insan figürleri ile süslü çok zengin tekstil işleri yanında atlı araba, çeşitli eşyalar vardır (Aslanapa, 1993:1). Aynı şekilde Selenga nehrinin Baykal gölüne aktığı yerin yakınında Noin Ula bölgesinde Hun Türklerinde ait 212 kurgan ortaya çıkarılmıştır. Bu kurganlarda hayvan figürleri ile işlenmiş gümüş levhalar, eğer takımları, üç ayaklı masalar, çeşitli ağaç eşya, silindirik ayaklı kulplu tunç kazanlar, yerli keramik, renkli cam boncuklar, çatal gibi kullanılan çubuklar, Çin işi tunç aynalar, araba tekerlekleri, mücevherler, saç örgüleri, elbiseler gibi Hunlar'a ait birçok eşya Leningrad Ermitage Müzesi'ne götürülmüştür (Aslanapa, 1993:6).

yoğunlaşmaya başlamışlardır. Nitekim sürdürülebilir kalkınmada kültür varlıklarının bir araç olarak kullanılması 1990 yılında ilk defa Dünya Bankası ve UNESCO'nun Fas'ın Fas kentinde uyguladıkları "Kültürel Mirası Koruma Projesi"nde gündeme gelmiştir. AB 1996 yılından itibaren söz konusu yaklaşımı benimsemiş ve benzer projeleri desteklemeye başlamıştır. UNESCO ülke bütçesinin %1'nin kültür varlıklarının korunmasına ayrılması gerektiğini teamül olarak ortaya koymaktadır. Türkiye'de turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı %3.3'ten %6'ya çıkmasına rağmen, T.C. Kültür Bakanlığı'nın bütçesinin 2005 yılında aldığı pay ise bir önceki yıla göre %18 artmasına karşın, aldığı pay %0,41'de (binde dört) kalmıştır. Kültür varlıkları ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gelişme ve sürdürülebilir kalkınma açısından ülkemizde de bir yatırım aracına dönüşmüştür. 2008 yılında dünyada en çok turist çeken ülkeler (Fransa 76 milyon, İspanya 55,6 milyon, ABD, 49,4 milyon, Çin 46,8, İtalya 36,5 milyon, İngiltere 30, Meksika 21,9, Almanya 21,5, Türkiye 20,3 ve Avusturya 20 milyon turist) sıralamasında 9. olan ülkemizin, kültür varlıklarının korunmasını ve devamlılığını sağlayacak finansal araçları oluşturması gerekmektedir. Kültür varlıklarının korunması için T.C Kültür Bakanlığı'nın bütçesinin artırılarak, yeni kaynak arayışlarına gidilmesinin yanında var olan parasal kaynakların da doğru kullanılması gerekmektedir.

Dünya Turizm Örgütü raporlarına göre yaklaşık dokuzyüz milyar dolar civarındaki yıllık turizm pastasının yüzde doksana yakın bir bölümü kuzey ülkelerine gitmektedir. Elbette bu ülkelerde bulunan, dünyanın en zengin müzeleri, gerçekleşen turist akışının yaşanmasındaki en önemli etkenlerden birisi olarak değerlendirilebilir. Nitekim dünyada en çok ziyaretçi çeken müzelere bakıldığında hemen hemen tamamının Avrupa ve Kuzey Amerika'da olduğu görülmektedir. 2011 yılı verilerine göre Dünyada en çok ziyaret edilen müzeler ve ziyaretçi sayıları şu şekildedir: 1-Louvre (Paris) 8 milyon 523 bin kişi; 2- British Museum (Londra) 5 milyon 842 bin kişi; 3- Metropolitan Museum (New York) 5 milyon 216 bin kişi; 4- Tate Modern Gallery (Londra) 5 milyon 61 bin kişi; 5- National Gallery (New York) 4 milyon 954 bin kişi; 6- National Gallery of Arts (Washington) 4 milyon 777 bin kişi; 7- Vatikan Müzeleri (Roma) 4 milyon 676 bin kişi; 8- Topkapı Sarayı; 9- MOMA (New York Modern Sanat Müzesi) 3 milyon 131 bin kişi; 10- Centre Pompiduo (Paris) 3 milyon 130 bin kişi. (<http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/17962857.asp>)

Uluslararası turizmde yaşanan değişim 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlamıştır. Dünya üzerinde 1950'li yıllarda 25 milyon civarında seyreden turist sayısı 2005'li yıllarda 806 milyon kişiye kadar yükselmiştir. Kişi sayısında yaşanan bu değişim elbette kendini kazanç alanında da göstermiştir. Nitekim 1950'li yıllarda 25 milyar dolar civarında olan dünya turizm pastası

2005’li yıllarda 680 milyar dolara kadar yükselmiştir. 2009 yıllarında bu rakam 880 milyar dolar civarındadır (IKT Ülkelerinin Gayrisafi Hasılası Düşüyor¹ -Türkiye’nin 700 milyar doları aşkın milli geliri bulunuyor-. Dünya Turizm Organizasyonunun 2020 Turizm vizyonuna göre yeni milenyumunun ilk yirmi yılında büyük gelişmeler yaşayacaktır. 2010 yılında 1 milyar kişi olarak düşünülen turist sayısı 2020’de 1 milyar altı yüz milyon olarak tahmin edilmektedir. 2020 ‘li yıllara gelindiğinde görülen odur ki 1 milyar altı yüz milyon olarak düşünülen turist sayısından 717 milyonu Avrupa, 397 Milyonu Doğu Asya ve Pasifik, 282 milyonu Amerika ve geri kalanı ise Afrika (77 milyon), Orta Doğu (69 milyon) ve Güney Asya (19 milyon)’da konuşlanacaktır (World Tourism Organization UNWTO). 2010 yılında 1 milyar kişi olarak düşünülen dünyadaki toplam turist sayısının 527 milyonu Avrupa’ya, 195 milyonu Doğu Asya ve Pasifik’e, 190 milyonu Amerika’ya, 47 milyonu Afrika’ya, 36 milyonu Orta Doğu’ya ve 11 milyonu da Güney Asya’da toplanacaktır. Dünya turizminde 1995 yılı pazar payı % 3.6 olan Afrika’nın 2020’de bu payı % 5.0’a çıkacak, % 19.3 olan Amerika’nın payı ise % 18.1 gerileyecektir. 1995 yılında % 14.4 pazar payı olan Doğu Asya ve Pasifik’in payı % 25.4’e yükselirken, % 59.8 gibi bir oranla dünya turizm payını en fazla alan Avrupa’nın payı ise % 45.9’a gerileyecektir. % 2.2 gibi çok küçük bir paya sahip olan Ortadoğu’nun payı % 4.4’e ve % 0.7 olan Güney Asya’nın payı da % 1.2’ye yükselecektir. Bu sonuçlara göre 2020 yılı dünya turizm payında Avrupa 1995’e göre yaklaşık %15’lik, Amerika ise % 1.2’lik bir gerileme yaşayacaktır. Buna mukabil Afrika pazar payını % 1.4, Güney Asya ve Pasifik % 11, Ortadoğu % 2.2 ve Güney Asya’da % 0.5 oranında artıracaktır. Bunun yanında dünya ülkeleri turizmde ortalama yıllık büyüme hızını belli oranda artıracaklardır. Dünya Turizm Organizasyonu’nun tahminlerine göre dünya genelinde toplamda bu oran % 4.1 olarak artarken, Afrika’da % 5.5, Amerika’da % 3.8, Doğu Asya ve Pasifik’te % 6.5, Avrupa’da % 3.1, Ortadoğu’da % 6.7 ve Güney Asya’da da % 6.2 olarak gerçekleşecektir.

Uluslararası Dünya Turizm Organizasyonu verilerine göre 2005 yılında dünyada yaklaşık olarak 800 milyon insan turist olarak başka ülkeleri ziyaret etmiştir. Bu 800 milyon ziyaretçi Afrika’ya 21,526 milyar dolar, Amerika’ya 144,556 milyar dolar, Asya’ya 140,765 milyar dolar, Avrupa’ya 348,263 milyar dolar ve Ortadoğu’ya da 27,557 milyar dolar olmak üzere toplamda 682, 667 milyar dolar döviz bırakmıştır (World Tourism Organization UNWTO). Yine Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre 2007 yılı dünya turizm geliri 856 milyar dolardır. Ekonomik kazanç alanında yaşanan bu değişim turist sayısında da yaşanmış ve 2006 yılında 847 milyon olan toplam turist sayısı, 2007 yılında 903 milyona çıkmıştır. 2008 yılı sonunda genel turist artışının 2007 yılına göre yüzde 4, gelirin ise yüzde 3 arttığı tahmin edilmektedir. Doların ulusal para birimleri arasında uğradığı ortalama değer kaybının yüzde 9 olduğu göz önüne alındığında, artışın reel olarak fazla olmadığı görülmektedir. Turizm, 2006 yılı rakamları ile dünyada 800 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Ancak; 800 milyar dolarlık gelirin yüzde 48’ini yalnızca 9 ülke paylaşmaktadır. Yüzde 52’lik dilim ise diğer ülkeler tarafından paylaşılmaktadır. Türkiye’nin bu şanslı 9 ülke arasında olması; oldukça sevindiricidir ama bu pay yeterli değildir. Türkiye pastanın bu dilimini, ABD, İspanya, Fransa, İtalya, Çin, İngiltere, Almanya ve Avustralya ile paylaşmaktadır. Ancak; aslan payı ABD,

İspanya ve Fransa'nındır. Dünya turizm pastasından A.B.D. % 12, İspanya% 7, Fransa % 6, İtalya % 5, Çin % 5, İngiltere % 5, Almanya % 4, Avustralya % 2, Türkiye % 2 ve diğer ülkeler % 52 oranında bir paya sahiptir. Dünya Turizm Örgütü verileri de ortaya koymaktadır ki dünyada en çok turist küreselleşmenin mimarları olan ve iktisadi anlamda dünya üzerinde hakim konuma sahip gelişmiş kuzey ülkelerine gitmektedir. Turist akışında yaşanan bu farklılık kendini ekonomik kazanç açısından da göstermekte olup, dünya üzerindeki yaklaşık 900 milyar dolar civarındaki turizm pastasının hemen hemen tamamına yakını bu gelişmiş ve küreselleşmenin motorunu oluşturan kuzey ülkelerine akmaktadır. Dünya coğrafyasının güneyinde yer alan ve az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler ise; bir taraftan bu pastadan yararlanamadıkları gibi, diğer taraftan da zengin kültür varlıklarının kuzey ülkelerindeki müzelere ve özel koleksiyonlara gitmesini engelleyememektedirler.

SONUÇ

Ancak yaşanan toprağa ve tarihe dair gerçek bir bilinç geliştirebilirse, küresel kültürle olan etkileşim toplum için öğretici ve zenginleştirici bir tecrübe olur. Kültürel küresellik o zaman sahip olunulan her şeyi yok eden bir kasırga değil, toplumla alışveriş giren, var olan topluma bir şey ekleyen ve diğer taraftan da o toplumdan bir şey alıp dünya kültürlerine götüren bir süreç olarak işleyebilir. Ancak bu şekilde iktisadi açıdan yaşanan gelişmeler sonucunda geleneksel kültüre ait unsurların yok olmasının önüne geçilebilir. Her şeyin bir rant olarak görüldüğü günümüz koşullarında farklı kültürlerle ait maddi ve manevi kalıntıların yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması zorunluluk gösterdiğinden dolayı, bu değerlerin korunması için gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde çalışmalar ve antlaşmalar yapılmaktadır. Ancak bu antlaşmalar halkın konu ile ilgili bilincinin gelişmesine herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan bu çalışmaların dışında halkı doğrudan koruma olgusunun içerisine çekecek politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu hususta özellikle kitle iletişim araçlarının günümüz bireyi üzerindeki etkisinin dikkate alınarak, bu araçlardan konu ile ilgili olarak yararlanılması gerekmektedir.

Gerek toplumun karakteristik yapısını ortaya koyan kültür; gerekse o kültürün yansıması olarak insanlık için ayrıcalıklı bir yere sahip olan kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bir çok kuruma sorumluluklar düşmektedir. Bu kurumların başında ise özellikle yerel yönetimler ve eğitim kurumları gelmektedir. Yerel yöneticilere verilecek inisiyatifle koruma çalışmalarına kaynak oluşturacak etkinliklerin (emlak vergilerinin bir kısmının koruma çalışmalarına aktarılması gibi) korumayla ilgili yapılacak olan çalışmalara dahil edilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler çeşitli kampanya ve şenlikler düzenleyerek bir taraftan halkı bilinçlendirirken, diğer taraftan da halkın koruma çalışmalarına dahil edilmesini sağlayacak birikime sahiptirler. Eğitim kurumlarının okul

öncesi öğretimden lisans üstü eğitime kadar kültür ve kültür varlığı ile ilgili programları müfredatlarına dahil etmeleri gerekmektedir. Özellikle eğitim kurumları başta olmak üzere birçok kurum arasında iletişim sorunları en aza indirilerek, müze ve tarihi mekanların yönetici ve görevlilerinin okullarla işbirliği içerisinde çalışmalar yapması gerekmektedir. İnsanlığın geçmişi hakkında en iyi belge niteliği taşıyan bu mekanların gerek öğretmenler-öğrenciler gerekse vatandaşlar açısından çok soğuk ve itici alanlar olarak görülmelerinden hareketle toplumun her kesiminden bireyleri bir şekilde bu eserlerle ilgilenmeye itecek politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- ARTUN, Ali; (2006), Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri Müze ve Modernlik, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ASLANAPA, Oktay; (1993), Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ATAGÖK, Tomur; (1999), Çağdaş Müzeciliğin Anlamı; Müze ve İlişkiler, Yeniden Müzeciliği Düşünmek, Yıldız Teknik Üniveristesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul.
- BAŞKAYA, Fikret; (2004), Çığrından Çıkmış Bir Dünya, Maki Basın Yayın, Ankara.
- BAŞKAYA, Fikret;(2002), Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu, Maki Basım Yayın, Ankara.
- DEMİRCAN, Sunay; (2010), Savaş ve Ekolojik Denge
(<http://bugday.org/article.php?ID=131>) (02.01.2010)
- EKİNCİ, Metin; (2004), “Somut Olmayan Kültürel Miras Neden ve Nasıl Korunmalı ve Nasıl Müzelenmeli: Sorunlar, Çözümler ve Ülkelerden Örnekler”, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi-Sempozyum Bildirileri, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara.
- ELLDWOOD, Wayne; (2002), Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu, Metis Yayınları, İstanbul.
- ERBAY, Mutlu; (2005), Müzecilik Alanında Etik Sorunlar. 20-22 Ekim Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı 7. Müzecilik Semineri Bildirileri’nde Sunuldu. İstanbul.
- GİRAY, Kıymet; (2002), Modern Sanat Müzeleri Bir Gereksinmenin Ötesinde Bir Zorunluluktur, Türkiye’de Sanat, OCAK/ŞUBAT Sayı: 52, İstanbul.
- HARRISON, Paul; (1991). 3. Dünyanın Batılılaştırılması, Pınar Yayınları, İstanbul.
- HOOPER, E. ve GREENHILL; (1999), Müze ve Galeri Eğitimi, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- İLHAN, Atilla; (2003), Hangi Küreselleşme, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- İNEL, Berke; (2002), “Çağdaş Müze”miz Üzerine Düşünceler, Türkiye’de Sanat, OCAK/ŞUBAT Sayı: 52, İstanbul.
- KİPER, H. Perihan; (2004). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması – Türkiye Bodrum Örneği - Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KELEŞ, Ruşen; (2002), Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, Ankara.
- PAKER, S; (2010) Kapitalizmde Yoksulluk, Ekoloji Üzerine Notlar <http://www.barikat-lar.de/barikat/10/kapi.htm> (11. 02. 2010)
- KOÇDEMİR, Kadir; (2002), Küreselleşme, Ötüken Neşriyat A.Ş. , İstanbul.
- KÜLTÜR BAKANLIĞI; (2003), Yitik Miras’ın Dönüş Öyküsü, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara.
- NTVMSNBC; (2004), “Dünyayı en çok ABD ve Çin kirletiyor” <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/299497.asp> 07.12.2004
- ÖZEL, Sibel; (1998), Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, Alkım Yayınları, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, Nimet; (2003), Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler, Çantak Kitabevi, İstanbul.
- SHAW, M.K. Wendy; (2004), Osmanlı Müzeciliği, İletişim Yayınları, İstanbul.
- UZUNIDIS, Dimitri - BOUTILLIER, Sophie; (1999), “Finans Burjuvazisinin Aktüel Kompolitizmi ve Taşıdığı Ekonomik ve Toplumsal Değerler”, Küreselleşme mi? Emperyalizm Mi? Piyasacı Efsanenin Çöküşü, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- WOOD, Ellen Meiksins; (1999), “Küreselleşme, Postmodernite ve Diğer New Age’ler: Sol Entellektüeller ve Yeni Bir Çığır Tutkunları”, Küreselleşme mi? Emperyalizm Mi? Piyasacı Efsanenin Çöküşü, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- World Tourism Organization UNWTO. <http://www.unwto.org/aboutwto/index.php> 05. 07. 2010
- YALÇINKAYA, Haşim; (2008), Kültür Varlığı Kaçakçılığı ve Van İli Örneği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi AnaBilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.